

Rumeli

RUMELİ İSLÂM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية | Rumeli Journal of Islamic Studies

eISSN: 3023 - 8498 • Yıl/ Year: 2025 • İlkbahar/ Spring • Sayı/ Issue: 15

TRAKYA
ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ
İLAHİYAT FAKÜLTELERİ

RUMELİ

İslâm Araştırmaları Dergisi

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية / Journal of Islamic Studies

Yıl / Year: 2025 – İlkbahar / Spring – Sayı / Issue: 15

ISSN: 2564-7903
eISSN: 3023-8498

Dergimizin Tarandığı Veritabanı ve İndeksler:

RUMELİ İslâm Araştırmaları Dergisi | Journal of Islamic Studies

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية

ISSN: 2564-7903

eISSN: 3023-8498

Kapsam | Scope: Dinî Araştırmalar, İslam Araştırmaları, Balkan Araştırmaları / Religious Studies, Islamic Studies, Balkan Studies

Periyot | Period: Yılda 2 Sayı (30 Nisan & 31 Ekim) / Biannual (30 April & 31 October)

Yayın Dili | Language Publication: Türkçe & İngilizce & Arapça & Arnavutça & Boşnakça / Turkish & English & Arabic & Albanian & Bosnian

Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi Uluslararası bilimsel hakemli bir dergidir.
Rumeli Journal of Islamic Studies is a international peer-reviewed academic journal.

Yayıncı / Publisher

Trakya Üniversitesi Matbaası
Edirne Teknik Bilimler MYO Sarayı'ı Yerleşkesi Edirne, TÜRKİYE

Amblem ve Kapak Tasarımı | Emblem and Cover Design

Dr. Öğretim Üyesi Ömer Kasım Kahya

Grafik Tasarım ve Mizanpaj | Graphic Design and Layout

Dr. Öğretim Üyesi İlir Rruga

Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi, Creative Commons Atıf 4.0 International License (CC BY NC) ile lisanslanmıştır. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Rumeli Journal of Islamic Studies is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC). Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan yazıların tüm içerik sorumluluğu yazarlarına aittir.

All the responsibility for the content of the papers published in Rumeli Journal of Islamic Studies belongs to the authors.

İletişim | Communication

Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Balkan Yerleşkesi 22030 Edirne- TÜRKİYE

Tel: 0 284 235 68 99 Fax: 0 284 235 08 87

rumelislam@trakya.edu.tr

<https://dergipark.org.tr/rumeli>

<https://rumeli.trakya.edu.tr/>

RUMELİ
İslâm Araştırmaları Dergisi
Journal of Islamic Studies
مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية

ISSN: 2564-7903

eISSN: 3023-8498

SAHİBİ | OWNER

Trakya Üniversiteler Birliği İlahiyat Fakülteleri Adına

Prof. Dr. Necdet Ünal

Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

EDİTÖR | EDITOR IN CHIEF

Dr. Mustafa Barış

mustafabaris@trakya.edu.tr / Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

YARDIMCI EDİTÖRLER | CO-EDITORS

Dr. Öğretim Üyesi Halil İbrahim Kaygısız

hibrahimkaygisiz@trakya.edu.tr / Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Doç. Dr. Zehra Gözütok Tamdoğan

ztamdogan@nku.edu.tr / Namık Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Doç. Dr. Sıddık Ağcöban

s.agcöban@klu.edu.tr / Kırklareli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ | RESPONSIBLE MANAGER

Prof. Dr. Nurullah Koltas

nurullahkoltas@trakya.edu.tr / Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

REDAKSİYON / REDACTION

Dr. Öğretim Üyesi Uęur Boran

ugurboran@trakya.edu.tr / Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Basım Tarihi / Printing Date

Nisan / April – 2025

Araştırma Makaleleri / Articles

XIX. ASIRDA YAŞAMIŞ MANASTIRLI BİR HAYIRSEVER GÜZİDE HANIM VAKFI

Geliş Tarihi : 27 Aralık 2024

Kabul Tarihi : 12 Mart 2025

Mumin OMEROV*

Özet

Vakıflar, İslam medeniyetinin en köklü ve işlevsel müesseselerinin başında gelmektedir. Vakıflar din, eğitim, tarikat, belediye ve kültür hizmetlerinin yerine getirilmesinde başrol oynamıştır. Erkekler kadar kadınlar da ellerindeki imkanlar ölçüsünde vakıf tesis etmişlerdir. 1286/1870 yılında Manastır'ın İne Bey Mahallesi'nde ikamet eden Güzide Hanım bt Abdullah Vakfı'nın ayrı bir özelliği mevcuttur. es-Seyyid Mehmed Vecihi Efendi, Güzide Hanım'ı cariyesi iken azat edip özgürlüğüne kavuşturmuş ve kendisiyle evlenmiştir. Bu izdivaçtan Şerife Demir adında bir kızları dünyaya gelmiş, ancak kızları genç yaşta vefat etmiştir. Belgede, kızının ölümünden sonra annesinin sahip olduğu mülklerin bir kısmının miras yoluyla kendisine geçtiği açıkça belirtilmiştir. Güzide hanım eşinden ve kızından miras intikal eden birikimini hayır işlerine harcamayı uygun görmüştür. O, tesis ettiği vakıfta, Manastır'da bulunan 9 medresede eğitim gören talebeler ile kıraat ilmiyle meşgul olan talebelere üç aylar boyunca ekmek yardımı yaptığı gibi, Ramazan ayında Müslüman ve gayrimüslim ayrımı gözetilmeksizin fakirlere de nân dağıtılmıştır. O, İshakiye Camii'nde, mevlid, miraciye, aşr-ı şerif, vaaz ve nasihat verilmesi görevlerine Atik Medresesi müderrisi Mehmed Efendi'yi tayin etmiş, mezkûr caminin şadırvan ve çeşmelerinin bakım masraflarını üstlendiği gibi Boyacılar Köprüsü'nün tamiri, Yeni Camii'nin çeşme ve şadırvanlarının onarımının yanı sıra Besim Paşa Camii'nin müezzininin maaşı da vakfından finanse edilmiştir. Yaşadığı konağı vefatından sonra Manastır müftülerinin kullanımına tahsis etmiştir. Güzide Hanım'ın kendi akarları ve kurmuş olduğu vakıf tarafından desteklenen yapılardan günümüze sadece İshakiye Camii ve Yeni Camii intikal etmiş, diğer eserler zaman içinde yıktırılıp ortadan kaldırılmıştır. Güzide Hanım Vakfı, vakfiye ve diğer arşiv belgelerindeki veriler ışığında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Manastır, Vakfiye, Güzide Hanım, İshakiye Camii, Seyyid, İhtida

GÜZİDE HANIM FOUNDATION, A PHILANTHROPIST FROM MANASTIR WHO LIVED IN THE 19TH CENTURY

Abstract

Foundations are among the most deep-rooted and functional institutions of Islamic civilization. Foundations have played a leading role in the provision of religious, educational, religious order, municipal and cultural services. Women, as well as men, have established foundations to the extent of their means. The Güzide Hanım Woman bint. Abdullah Foundation, which resided in the İne Bey Neighbourhood of Manastir Bitola in 1286/1870, has a special feature. es-Seyyid Mehmed Vecihi Efendi Gentleman freed Güzide Hanım while she was his concubine and married her. From this marriage, they had a daughter named Şerife Demir, but their daughter died at a young age. The document clearly states that after her daughter's death, some of her mother's property was inherited by her. Güzide Hanım found it appropriate to spend the savings she inherited from her husband and daughter on charity. In the foundation established by this lady, bread was provided to students studying in the 9 madrasahs in Manastir and students engaged in the science of recitation for three months, and bread was also distributed to the poor without distinction between Muslims and non-Muslims during the month of Ramadan. She appointed the Atik Old Madrasah lecturer Mehmed Efendi to the duties of giving mevlid, miraciye, aşr-ı şerif, sermons and advice at İshakiye Mosque, and she undertook the maintenance costs of the ablution fountains and fountains of the aforementioned mosque, as well as the repair of the Boyacılar Bridge, the fountains and fountains of the New Mosque, and the salary of the muezzin of the Besim Paşa Mosque were

* Dr. Öğr. Üyesi, Kuzey Makedonya Üsküp İslami Bilimler Fakültesi, alikoc_mumin@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1262-393X, DOI: 10.53336/rumeli.1608355.

İntihal: Bu makale "iThenticate" intihal tarama programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Atıf / Citation: Omerov, Mumin, "XIX. Asırda Yaşamış Manastırlı Bir Hayırsever Güzide Hanım Vakfı". *Rumeli İslam Araştırmaları Dergisi* 15 (2025), 78-91. <https://doi.org/10.53336/rumeli.1608355>.

Copyright © CC BY-NC 4.0

financed from her foundation. After her death, she allocated the mansion she lived in to the use of the Manastir Muftis. Of the structures supported by Güzide Hanım's own income and the foundation she established, only İshakiye Mosque and Yeni Mosque have survived to the present day, while other structures have been demolished and removed over time. Güzide Hanım Foundation will be evaluated in light of the data in the foundation charter and other archive documents.

Keywords: Manastir, Foundation Charter, Güzide Hanım, İshakiye Mosque, Seyyid, Conversion

Giriş

Kuzey Makedonya'nın Üsküp'ten sonra ikinci büyük şehri Manastır'dır. 1385 yılında Osmanlı egemenliğine girmesiyle şehre Anadolu'dan getirilen Türkler yerleştirilmiştir. Müslümanlar vakıf mefkuresiyle şehre yeni yapılar kazandırmış, Manastır'ın kimliğini ve ruhunu değiştirmiştir. Osmanlı idaresi boyunca Manastır'da vakıflar, dini yapılardan eğitime, tarikatlardan belediye hizmetlerine, imaretlerden sosyal hizmetlere kadar geniş bir yelpazede hizmet vermiştir. Vâkıfların kurduğu muhkem bir gelir gider dengesi sayesinde bu hayri hizmetler asırlarca aksamadan sürdürülmüştür.¹ Fakat zaman içinde şartların değişmesi, yangın gibi zarara neden olan birtakım olayların tahakkuk etmesi nedeniyle bazı vakıflarda ek desteğe ve gelire ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaca binaen yeni vakıflar tesis edilmiş ve ihtiyaç durumunda olanlara bu sayede katkı sunulmuştur. Özellikle XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin ekonomik durumunun zamanla ötüye gittiği bir dönemde, Güzide Hanım da kurduğu vakıfla asırlar önce tesis edilmiş vakıflara maddi destek sağlamış, aynı zamanda, vakıf bütçesi doğrultusunda yenilikler eklemiştir.

Güzide Hanım ve ailesiyle ilgili bilgilere kurduğu vakfın vakfiyesinden ulaşılmaktadır. Manastır vilayetinin İne Bey Mahallesi'nde yaşamış olan Güzide Hanım, vakfiyede kendini tanıtırken Vecihi Efendi'nin mu'tekası, azatlı cariyesi ve halilesi (eşi) olduğunu beyan etmiştir. Aynı zamanda babasının adının Abdullah olarak kaydedilmesinden dolayı kendisinin bir mühtedi olduğu söylenebilir.² İslam dinine sonradan geçen kimselerin babalarının öz ismi yerine Allah'ın kulu anlamında Abdullah adı verilmiştir. Bu verilerin tamamı dikkate alındığında Güzide Hanım'ın Vecihi Efendi ailesine ait bir cariye olduğu, daha sonra ise İslam dinine geçerek özgürlüğüne kavuştuğu ve sahibi Vecihi Efendi ile evlendiği anlaşılmaktadır. Vakfiyede bahsedildiği üzere, bu evlilikten Şerife Demir adında bir kızları dünyaya gelmiş, ancak kızları genç yaşta vefat etmiştir. Belgede, kızının ölümünden sonra

¹ Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevârih*, haz. İsmet Parmaksızoğlu, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992), 1/154; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995)1/175; Mumin Omerov, *XIX. Asırda Osmanlı Dönemi Makedonya Vakıfları*, (Bursa: Emin Yayınları, 2023) 31-32.

² Osman Çetin, *Sicillere Göre Bursa'da İhtida Hareketleri ve Sosyal Sonuçları: (1472-1909)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994), 20-70.

annesinin sahip olduğu mülklerin bir kısmının miras yoluyla kendisine geçtiği açıkça belirtilmiştir.³

Vâkıfe, eşini vakfiyede Müftizâde es-Seyyid Muhammed Vecihi Efendi ibn-i mağfur mevali-yi izamdan es-Seyyid Ahmed Şerif Efendi olarak tanıtmıştır.⁴ Eşinin ve babasının isimlerinin başında es-Seyyid ibaresi olması, onların Hz. Peygamber soyuna dayandığını ortaya koymaktadır. Osmanlı Devleti'nde, Hz. Peygamber soyundan gelenlere hürmet ve sevginin bir göstergesi olarak onlardan vergi alınmamış ve çeşitli katkılar sunulmuştur. Vecihi Efendi'nin ailesinde es-Seyyid ifadesi kullanıldığı dikkate alındığında onların Hz. Hüseyin'in soyuna mensup oldukları anlaşılmaktadır.⁵ Diğer yandan devletin şerif ve seyyidlerin kimler olduğunu bilmesi adına Nakîbu'l-Eşrâf müessesesi kurulmuştur. Seyyid ve şerif olduklarını söyleyenler soy ağacını delillerle ispat eder ve şahitlerin huzurunda deftere kaydedilir ve kendilerine berat verilirdi.⁶ Ayrıca toplumda hürmet görmek ve vergiden muaf olmak isteyen bazı kimseler de seyyid ve şerif soyundan olduklarını iddia etmişlerdir. Ancak bu iddialarını şahit ve delillerle ortaya koyamayanlara da çeşitli cezalar verilmiştir.

XIX. Asırda Manastır vilayetinde tesis edilen 89 vakıftan sekizinin mühtediye tarafından kurulmuş olması oldukça dikkate şâyandır. Vilayet vakıfları arasında mühtediyelerin tesis ettiği vakıflar %7,12'ye tekabül etmektedir. İslam dinine sonradan geçen hanımların ellerindeki sermayeleriyle vakıf kurmalarının arka planında, Müslümanların vakıf düşüncesini toplumun her kesiminde yaygınlaştırmış ve bu konuda örnek teşkil etmiş olmaları yatmaktadır.⁷

1. Güzide Hanım'ın Vakfettiği Mülkler

Güzide Hanım, Manastır'ın muhtelif çarşı pazarlarında sahip olduğu pek çok gayrimenkulünü vakfetmiştir. Vakıf dükkânlarının olduğu yerler sırasıyla şöyledir: Bezçiler Çarşısı'nda yanmış dükkân arsası, aynı yerde vâkıfenin sahip olduğu diğer muhterik dükkân arsası, vakıf dükkânlarının karşısında 2 kıta dükkân arsası, Dellâllar Çarşısı'nda 12 Dükkân, Revgan Pazarı yanındaki Dragor Nehri kenarında Düğmeci Dükkânı, Boyacılar Köprüsü başında sahip olduğu Boyacı Dükkânı, yine aynı yerde birbirine bitişik 2 Boyacı Dükkânı,

³ Manastır Şer'iyye Sicilleri (MŞS), Defter 135, Sayfa 69.

⁴ MŞS, Defter 135, Sayfa 69.

⁵ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter 604, Sayfa 59, Sıra 82; VGMA, Defter 990, Sayfa 37, Sıra 20; MŞS, Defter 135, Sayfa 71.

⁶ Mithat Eser, *Abbasilerin İlk Döneminde Seyyidler ve Şerifler*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2014) 19; Mustafa Sabri Küçükbaşçı, "Seyyid", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: 2009, 37/40-43.

⁷ Omerov, *XIX. Asırda Osmanlı Dönemi Makedonya Vakıfları*, 177-178.

Dragor suyu kenarında yanmış 3 Boyacı Dükkân arsası ve aynı bölgede 2 büyük mağaza ve vakıf mağazasının karşısında 2 küçük mağaza.

Terziler kapısı yanında 4 yanmış dükkân arsası, İshakiye Camii vakıfları civarında sahip olduğu 7 dükkânın birer hissesi ki bu dükkânların hisseleri Şerife Demir ve eşi Vecihi Efendi'den miras yoluyla vâkıfeye intikal etmiştir. Boyacılar Köprüsü yakınında 6 Boyacı Dükkânı, aynı bölgede birbirine bitişik 4 dükkân. Yine birbirine yakın 2 yanmış dükkân olmak üzere burada zikredilen dükkânların ve arsaların tamamını vakfetmiştir.⁸ Vakfiyede belirttiği üzere dükkânların bir kısmı yanmış olup sadece boş arsaları kalmıştır. Fakat yangının hangi tarihte çıktığı belgede belirtilmemiştir. Yangınlar ve doğal afetler özel mülklere, kamu mülklerine zarar verdiği gibi aynı zamanda vakıf akarı olan yapılara da sirayet ederek zarar görmesine ve gelirlerinin azalmasına da yol açmıştır.

2. Güzide Hanım Konağı

Sabiha Hanım bt Malik Paşa, Münire Hanım bt Mustafa Efendi ve Güzide Hanım, Manastır'da bulunan konaklarını vakfetmişlerdir. Münire Hanım ve Sabiha Hanım'ın eşleri devlet erkanından iken, Güzide Hanım'ın eşi ise yukarıda bahsi geçtiği gibi Hz. Hüseyin'in soyuna mensuptur.⁹ Bu çalışmadaysa, diğer vakıf konaklarının detayına girilmeyecek sadece Güzide Hanım vakıf konağı işlenecektir.

Güzide Hanım, İne Bey Mahallesi'nde bulunan konağını vakfiyede detaylı olarak şöyle tarif etmiştir: *"Konağın üst katında dört oda, divanhane, çıkma köşk, abdesthane, memşa (koridor). Alt katında sobalı ve sobasız altı oda, kiler, sofa, iki koridor arasında bir diğer kiler, matbah (mutfak) ve bir ma-i leziz çeşme. Çeşmenin karşısında araba sundurması (üstü örtülü yer yani garaj), boş arsa, odunluk, orta kapı ve hariçte iki katlı bir kapılı sobalı oda, bir ufak sandık odası, bir kahve ocaklı oda ve koridor. Alt katta üç oda, bir mutfak, küçük ve büyük iki ahır, bir samanlık, küçük ve büyük gözlü iki zahire ambarı ma-i cari (akarsu), avlulu sokak kapılı konak."* Kendisi, mezkûr bu konağını tüm eklentileriyle vakfetmiştir.¹⁰ Güzide Hanım'ın vakfiyede teferruatlı olarak tanıttığı konağın oldukça büyük olduğu görülmektedir. Ayrıca 24 sehim olarak hesaplanan konağın 10 sehmi vâkıfenin vefat eden kızı Şerife Demir Hanım'dan miras olarak kalmıştır. Vakfiyede Güzide Hanım, hem konağı hakkında ayrıntılı malumat vermiş hem de kendisine nasıl intikal ettiğini açıklamıştır.

⁸ MŞS, Defter 135, Sayfa 71.

⁹ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter 604, Sayfa 59, Sıra 82; VGMA, Defter 990, Sayfa 37, Sıra 20; MŞS, Defter 135, Sayfa 71.

¹⁰ MŞS, Defter 135, Sayfa 69.

Bu hususta detaylı bilgi vermesi onun hangi yolla servet sahibi olduğunu da açıkça ortaya koymaktadır.

Güzide Hanım, konağın boş arsasının 10 sehim kısmını ise fetva ve hüküm verilecek hususlarla devlet işlerine dair bazı mevzuların görüşülmesi için müftü efendilere tahsis etmiştir. Diğer yandan üç ayların başlangıcından Ramazan ayına kadar her cuma ve pazartesi gecesi fetva verilen odada müftü efendiler ve müsait olan kimseler tarafından akşam namazı akabinde hatim okunmasını ve okunan Kur’ân ve duaların sevabının kızı Şerife Demir ve eşi Vecihi Efendi’nin ruhlarına hediye edilmesini rica etmiştir.

Güzide Hanım, hayatta olduğu sürece vakfın mütevellisinin kendisi olacağını belirtmiştir. Vefatından sonra ise, bu görevin Manastır vilayeti müftüleri ve Mehmed Efendi tarafından sürdürülmesini şart koşmuştur. Ayrıca Mehmed Efendi’nin irtihalinin ardından ilim erbabından, salih ve dindar bir kimsenin müteveli olarak vazifelendirilmesini de şart etmiştir. Vakfın kira gelirlerini toplaması için tayin ettiği câbiler¹¹ Hurşid Sabri Efendi ve Hasan Ağa b. İsmail Efendi’lerin vefatlarından sonra yerlerine getirilecek câbilerin de müteveyyin ve emin kimselerden olmasına özen gösterilmesini hassaten zikretmiştir.¹²

3. Güzide Hanım Vakfı’ndan Talebe ve Fakirlere Ekmek Yardımı

Kuzey Makedonya vakıfları içerisinde mübarek gün ve gecelerde, Ramazan ayında fakirleri gözeten faaliyetler yapan pek çok örnek mevcut olup bunlardan bazılarını zikredebiliriz. “*Seyyid Hâfız İbrahim Efendi b. Mehmed’in Radoviş’te tesis ettiği vakfının diğer vakıflardan farklı bir yönü vardır. Vak*

ıf gelirlerinden 40 parelik nân-ı azizin fakirlere verilmesini istemiş, kırk parelik ekmeği onar parelik hisselerine ayırarak babası Abdülatif, annesi Fatıma, kız kardeşi ve kendisi adına dağıtılmasını ve ruhlarına dua edilmesini talep etmiştir. 10 parelik kısmı babası Abdülatif, 10 parelik annesi Fatma, 10 parelik kız kardeşi için ve 10 parelik de kendi adına olmak üzere toplamda kırk parelik ekmeğin fakirlere dağıtılıp ruhları için dua edilmesini arzulamıştır”.¹³

Fakirlere yapılan yardımlar içinde en öne çıkan ve süreklilik arz eden yardım, Şerif Ahmed Bey tarafından gerçekleştirilmiştir. “*Ohri Kaymakamı Şerif Ahmed Bey, yaptırdığı imarette her gün 25 parelik buğday satın alınıp öğütülerek 64 ekmek yapılmasını şart*

¹¹ Câbî, eskiden evkaf gelirlerini, cizye ve haraçları toplamakla görevli kimse, vergi tahsildârı.

¹² MŞS, Defter 135, Sayfa 71.

¹³ Kuzey Makedonya Devlet Arşivi, 8 Numaralı Vakfiye; Omerov, *XIX. Asırda Osmanlı Dönemi Makedonya Vakıfları*, 367.

koşmuştur. Bu 64 ekmeği her gün imaretten Derviş Sepetçi Mustafa alıp 14'ünü medrese öğrencilerine kişi başı bir tane olmak üzere dağıtacak, geriye kalan 50 ekmeği ise Ohri'nin yoksullarına tevzi edip, bu hizmet karşılığında da kendisine senelik 30 kuruş maaş tahsis edilecektir".¹⁴

Güzide Hanım'ın fakirlere ve öğrencilere yaptığı ekmek yardımı ise diğerlerine nazaran daha kapsamlı ve farklıdır. O, vakıf gelirlerinin dört sehmiyle üç aylarda Haydar Kadı, Koca Kadı, İshakiye, Yeni Medrese, Eski Medrese, Şerif Bey, Tevfikiye, Feyziye ve Hacı Mahmud Bey medreseleriyle kurrâhânelerdeki hücrelerinde bulunan talebelere günlük ihtiyaçları kadar ekmek verilmesini şart koşmuştur.¹⁵ Vâkıfe, muhtemelen medreselerde ve diğer eğitim kurumlarında öğrencilerin yemek ile ilgili sıkıntı yaşadıklarını gözlemlemiştir. Bu duruma kayıtsız kalmayıp mübarek üç aylarda öğrencilere ekmek yardımı yaparak mühim bir ihtiyacı karşılamış ve talebelere destek olmuştur. Öte yandan vakfın kurulduğu 1286/1870 yılında Manastır'da 9 medresede eğitim-öğretim yapıldığı görülmektedir.

Vakıf gelirlerinin diğer dört sehmi ile her yıl, *"Ramazan-ı şerifte medîne-i mezbûrede bulunan müslim ve gayrimüslim, nâna muhtaç zükûr ve inâs, sagîr ve kebîr fukarâyâ kezâlik yevmiye nân-ı aziz verile."*¹⁶ Güzide Hanım, vakfiyede Ramazan ayında Müslüman-gayrimüslim, kadın-erkek, büyük-küçük ayrımı gözetmeden ihtiyaç sahibi olan fakirlere günlük ekmek verilmesini vakfiyede şart olarak öne sürmüştür. Ramazan ayında hiç kimsenin aç kalmasına gönlü razı olmamış ve vakfının bütçesi doğrultusunda ekmek yardımında bulunmuştur.

4. İshakiye Camii ve Yeni Camii'nin Su Yolları ile Boyacılar Köprüsü'nü Tamir Ettirme

Manastır vilayetinde vâkıfeler, günümüzde belediye hizmetleri altında yürütülen su hizmetlerinin aksamadan devamını sağlamak için vakıflarından fon ayırmışlardır. Başka vakıflar tarafından yaptırılan camilerin önündeki şadırvan ve çeşmelerin ya da muhtelif yerlere inşa ettirilen çeşmelerin bakım ve tamir giderlerine katkı sunan vakıflardan bazı misaller getirebiliriz. Pembe Hanım, 1277/1851 yılında tesis ettiği vakfının gelirlerini Manastır'a bağlı Lehçe köyünde dedesi tarafından yaptırılan çeşmenin bakım ve onarım giderleri için tahsis etmiştir.¹⁷ Güzide Hanım, vakıf akarının gelirlerinden dört sehmini

¹⁴ VGMA, Defter 581/2, Sayfa 280-282, Sıra 282; Omerov, *XIX. Asırda Osmanlı Dönemi Makedonya Vakıfları*, s. 367.

¹⁵ MŞS, Defter 135, Sayfa 71; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri-Yugoslavya*, I-IV, C. III, 3. Kitap, (İstanbul: Bilmen Basımevi, 1981) 75-83.

¹⁶ MŞS, Defter 135, Sayfa 70.

¹⁷ MŞS, Defter 126, Sayfa 67.

aşağıda bahsedeceğimiz camilerin çeşme ve şadırvanlarının bakımlarına mahsus kılmıştır. Manastır'ın en eski yapılarından biri olan ve hâlihazırda ibadete açık olan İshakiye Camii'nin¹⁸ çarşı tarafında bulunan çeşmelerin ve cami avlusunda yer alan küçük şadırvanın su yollarının tamir edilmesi ve temizlenmesi için vakıf gelirlerinden fon ayırmıştır. Yeni Camii'nin¹⁹ avlusunda bulunan şadırvanın bakım, onarım ve temizlenmesi için gereken meblağın adı geçen vakıf gelirlerinden karşılanmasını istemiştir. Öte yandan Dragor Nehri üzerinde bulunan Boyacılar Köprüsü yağmurlar ve doğal afetler nedeniyle bakıma muhtaç hale gelirse, bakım masraflarının Güzide Hanım Vakfı tarafından finanse edileceği vakfiyede bizzat belirtmiştir.²⁰

5. Güzide Hanım'ın İshakiye Camii'nde Mevlid ve Miraciye Okutması

Güzide Hanım; Kur'ân, mevlid, miraciye, dua, aşr-ı şerif okunması ile vaaz ve nasihat verilmesine büyük önem vermiş ve vakfiyede zikredilenlerin hangi zaman dilimlerinde gerçekleştirileceğini belirtmiştir. Vâkıfe, Rebûlevvel ayının on ikinci günü ve haftada bir defa İshakiye Camii'nde öğle namazını müteakiben ulema ve cemaat huzurunda, Camii Atik Medresesi²¹ müderrisi Mehmed Efendi b. Aziz'i mevlid-i nebevi ve aşr-ı şerif tilavet etmesi için tayin etmiştir. Vâkıfe, mevlidi dinleyen cemaati da unutmamış ve vakıf gelirlerinden onlara da kâfi miktarda şeker, gül suyu, güllab ve şerbet ikram edilmesini dilemiştir. Mevlid akabinde ikram faslı zaman içinde çeşitlenerek ve gelişerek devam etmiştir. Hâlihazırda, Balkanlardaki mevlid programlarının ardından yemek ve çeşitli ikramlar sunulmaktadır. Yapılan ikramlar bölgeden bölgeye, şehirden şehre farklılık arz etmektedir.

Recep ayının yirmi yedinci gecesini Miraç Kandili vesilesiyle Güzide Hanım yine İshakiye Camii'nde müderris Mehmed Efendi tarafından akşam namazının ardından günün anlam ve önemine binaen vaaz ve nasihat verilmesini talep etmiştir. Vaazın peşinden miraciye okumasını ve hafız bir kimsenin aşr-ı şerif tilavet etmesini, yine hafızların üçer İhlâs, birer Fâtiha ve yedişer salavat-ı şerife getirmelerini vakfiyede belirtmiştir. Okunan miraciye, aşır ve duaların sevabını da başta Peygamber Efendimiz ve Ehl-i Beyt'ine, eşi Vecihi Efendi ile

¹⁸ İsa Fakih'in Oğlu İshak Çelebi tarafından 912/1506 yılında inşa ettirilmiştir. 1706 yılında, Hacı Ahmed b. İbrahim Manastır'da kurduğu vakıf gelirlerinden İshakiye Camii'nin vaizinin maaşını ödemek için 400 kuruş ücret tahsis etmiştir.

¹⁹ Yeni Camii, Mustafa Nuri Bey'in 1086/1675 yılında tesis ettiği vakıf aracılığıyla yeniden yaptırılmıştır. Muhtemelen bundan dolayı Yeni Camii denilmiştir. VGMA, 989, Sayfa 150, Sıra 114.

²⁰ MŞS, Defter 135, Sayfa 70.

²¹ Camii-i Atik Medresesi ile Camii-i Atik, Sungur Çavuş tarafından inşa edilmiştir. Manastır'da günümüze ulaşan vakıf belgelerine baktığımızda Sungur Çavuş, 838/1434 yılında zikredilen yapıları yaptırmıştır. Dolayısıyla bânisinin isminden ziyade bu isimle anılmaları da gayet tabii bir durumdur. Anlamı da eski/ilk cami ve eski/ilk medresedir. Mumin Omerov, Vakfiyelere Göre XV-XVIII. Asırlarda Makedonya'da Vakıflar ve İşlevleri, (Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı, 2016, 18.

kızı Şerife Demir Hanım'ın ruhlarına bağışlanmasını rica ettiği gibi, cami cemaatine de güllab ikram edilmesini, görevlendirdiği kimselerin de müteveli tarafından gönüllerinin alınmasını ve memnun olacakları bir meblağ verilmesini arzu etmiştir.²²

6. İshakiye Camii'nde Cüz Okuyanlar

Günümüzde de farklı versiyonlarıyla varlığını sürdüren cüz okumalarının Osmanlı toplumunda vakıflar tarafından desteklendiği görülmektedir. Cüz okuma adetinin İshakiye Camii'nde sistematik olarak faaliyetlerini sürdürdüğü ve İshak Çelebi Vakfı tarafından bu kimselere ücret ödendiği anlaşılmaktadır. Güzide Hanım da yakınlarına hatim okutturmak istemiş ve mezkûr cami bünyesinde görev yapan cüzhanları üç ayların başlangıcından Ramazan Bayramı'na kadar hatimler okumaları için tayin etmiştir. Vâkıfe, müteveliye ayrıca cüzhanlara ödenecek ücret hususunda onları memnun etme tembihinde bulunmuştur. Hâlihazırda vefat edenin ardından bazen sadece imam bazen de medresedeki talebeler ya da hocalar aralarında cüz paylaşp müteveffanın adına hatim okuyup ruhuna hediye etmektedirler.

Vâkıfe, Camii Atık'te (Sungur Çavuş Camii) perşembe günleri ikindi namazını müteakip, Kadir Gecesi'nde terâvih namazı akabinde, Ramazan Bayramı ile Kurban Bayramı'nda sabah namazından sonra Bayram namazına kadar olan zaman diliminde Kur'ân ayetleri ve hadisler ışığında vaaz ve nasihat verilmesini vakfiyede bizzat yazdırmıştır. O, cami cemaatinden de vaazın sonunda üçer İhlâs, birer Fâtiha ve yedişer salavat getirmelerini talep etmiş ve okunan duaların sevabını mezkûr eşhasın ervahına hediye edilmesini istemiştir. Vaaz ve nasihat veren kimseye de 2 schim ücret tahsis edilmiştir.²³

7. Güzide Hanım'dan Boşalan Arazi ve Çiftliklerin Durumu

Vakfiyedeki bilgiler, Güzide Hanım'ın sahip olduğu gayrimenkullerin neler olduğunu, sayıları ve konumlarıyla ilgili detaylı bilgi verirken, diğer arşiv vesikaları onun vefatı ve diğer gayrimenkulleri hakkında malumat vermektedir. 1288/1872 yılına ait bir arşiv belgesinde, Güzide Hanım'ın vefat ettiği ve hayatta olan herhangi bir çocuğunun olmadığı beyan edilmiştir.²⁴ Vesikadaki veriler dikkate alındığında kendisinin, tesis ettiği vakfından sonra iki yıl daha yaşadığı anlaşılmaktadır. Onun vefat haberini kadıya ulaştıran Hacı Dede'ye ihbariye olarak verilen %05 paranın verilmeyeceği sadece yol masraflarının karşılanacağı belgede

²² MŞS, Defter 135, Sayfa 70.

²³ MŞS, Defter 135, Sayfa 70.

²⁴ Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Maliye Nezareti, Emlak Emriye İdaresi, Kutu 23, Gömlek 1; Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, ML, EEM, 31/24.

belirtilmiştir.²⁵ Öte yandan onun vakıf mülkleri haricinde muhtelif yerlerde gayrimenkulleri olduğu anlaşılmaktadır. 1291/1875 senesine ait bir vesikada Güzide Hanım'dan boşalan altı çiftliğin durumuyla alakalı telgraf gönderilmiş ve çiftlikler Dîvân-ı Muhâsebât'a (Sayıştay) havale edilmiştir.²⁶ Manastır sancağına bağlı boşta olan çiftlikler ve Pirlepe (Prilep) kazasında yaylak ve çiftlikler hakkında malumat verilmiştir.²⁷ Yine bir diğer belgede Güzide Hanım'dan boşalan Pirlepe'deki arazi ve çiftliklerin müzayedeye satışa çıkarıldığı bildirilmiştir. Çiftlikler; Pirlepe'nin Forşoviçe, Loznan, Berebyan, Obar, Ötekebir ve Hofracan köylerindedir. Mezkûr çiftlikler, gazeteye ilan verilerek açık arttırmayla satışa çıkarılmıştır.²⁸

Sonuç

Manastır'ın Osmanlı egemenliğine girmesinin ardından Türkler tarafından şehre kazandırılan vakıf eserleri, şehrin silüetini önemli ölçüde değiştirmiş ve yeni bir kimlik kazandırmıştır. Bu sürecin içinde, hem erkek vâkıfların hem de kadın vâkıfelerin katkısı önemli bir yer tutmuştur. XIX. yüzyılda yaşamış olan Güzide Hanım Vakfı, bu aktarımın en iyi örneklerinden birini teşkil etmektedir. Güzide Hanım'ın Vecihi Bey tarafından azat edilmesi ve İslam'a geçişi ardından kendisiyle evlenmiştir. Bu evlilikten şerife demir adında bir kızları dünya gelmiştir. Fakat kızları genç yaşta vefat etmiştir. Vecihi efendin de vefatından sonra miras yoluyla Güzide Hanım'a pek çok mal ve mülk intikal etmiştir. Sahip olduğu sermayeyle kurduğu vakıfla Manastır'daki dini ve kültürel zenginliğin artmasına katkı sağlamış; vakfiyesinde eğitime, ibadete ve sosyal hizmetlere dair önemli hizmetler sunmuştur. Vakıf kuran kadınların, gerek dini gerekse toplumsal hayatta gösterdikleri etkinlik, vakıf mefkuresinin topluma sunduğu faydalara dair yeni boyutlar kazandırmaktadır. Güzide Hanım'ın vakfı aracılığıyla Manastır'daki medreselere sağlanan yardımlar, dini ibadetlerin desteklenmesi, cami onarımları gibi hizmetler, vakıf kurumunun toplumun her kesimine yaygınlaştırılmasında önemli bir örnek oluşturmaktadır. Vâkıfın, eğitim alanındaki katkılarının sosyal ve ibadet hizmetlerine kadar her alana yayılışı, vakıfların modern dünyanın ihtiyaçlarına nasıl paralel bir şekilde adapte olabileceğinin de bir göstergesidir. Ayrıca, Güzide Hanım'ın vakfında, yeni vakıf kuran kadınların toplumsal faydaya sunmuş oldukları katkıyı değerlendirdiğimizde, bu tür vakıfların, toplumda daha önce gözlemlenmeyen bir etkide bulundukları söylenebilir. Özellikle kadınların mülklerini ve birikimlerini, sadece ailevi ya da kişisel çıkarlar dışında, toplumun ihtiyacı doğrultusunda hayır işlerine yönlendirmeleri vakıf kültürünün ne denli güçlü bir etkisi olduğunun bir başka

²⁵ BOA, ML, EEM, Kutu 23, Gömlek 1.

²⁶ BOA, ML, EEM, Kutu 48, Gömlek 4.

²⁷ BOA, ML, EEM, Kutu 41, Gömlek 45.

²⁸ BOA, ML, EEM, Kutu 28, Gömlek 11.

kanıtıdır. Sonuç itibariyle, Güzide Hanım Vakfı, Manastır'ın toplumsal, dini ve kültürel yapısının şekillenmesinde, vakıf mefkuresinin ne denli etkili olduğunu gösteren önemli bir örnek olup, vakıfların toplumlara sunduğu hizmetlerin yanı sıra, kadınların bu hayır işlerinde üstlendikleri rollerin tarihsel bir yansımasıdır.

Kaynakça

1. Arşiv Belgeleri

- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Maliye Nezareti, Emlak, Emriye İdaresi, Kutu 23, Gömlek 1.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, ML, EEM, 31/24.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, ML, EEM, Kutu 23, Gömlek 1.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, ML, EEM, Kutu 28, Gömlek 11.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, ML, EEM, Kutu 41, Gömlek 45.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, ML, EEM, Kutu 48, Gömlek 4.
- Kuzey Makedonya Devlet Arşivi, 8 Numaralı Vakfiye.
- Manastır Şer‘iyye Sicilleri (MŞS), Defter 135, Sayfa 69,70.
- MŞS, Defter 126, Sayfa 67.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter 581/2 Sayfa 282, Sıra 280-282.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter 604, Sayfa 59, Sıra 82.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter 990, Sayfa 37, Sıra 20.

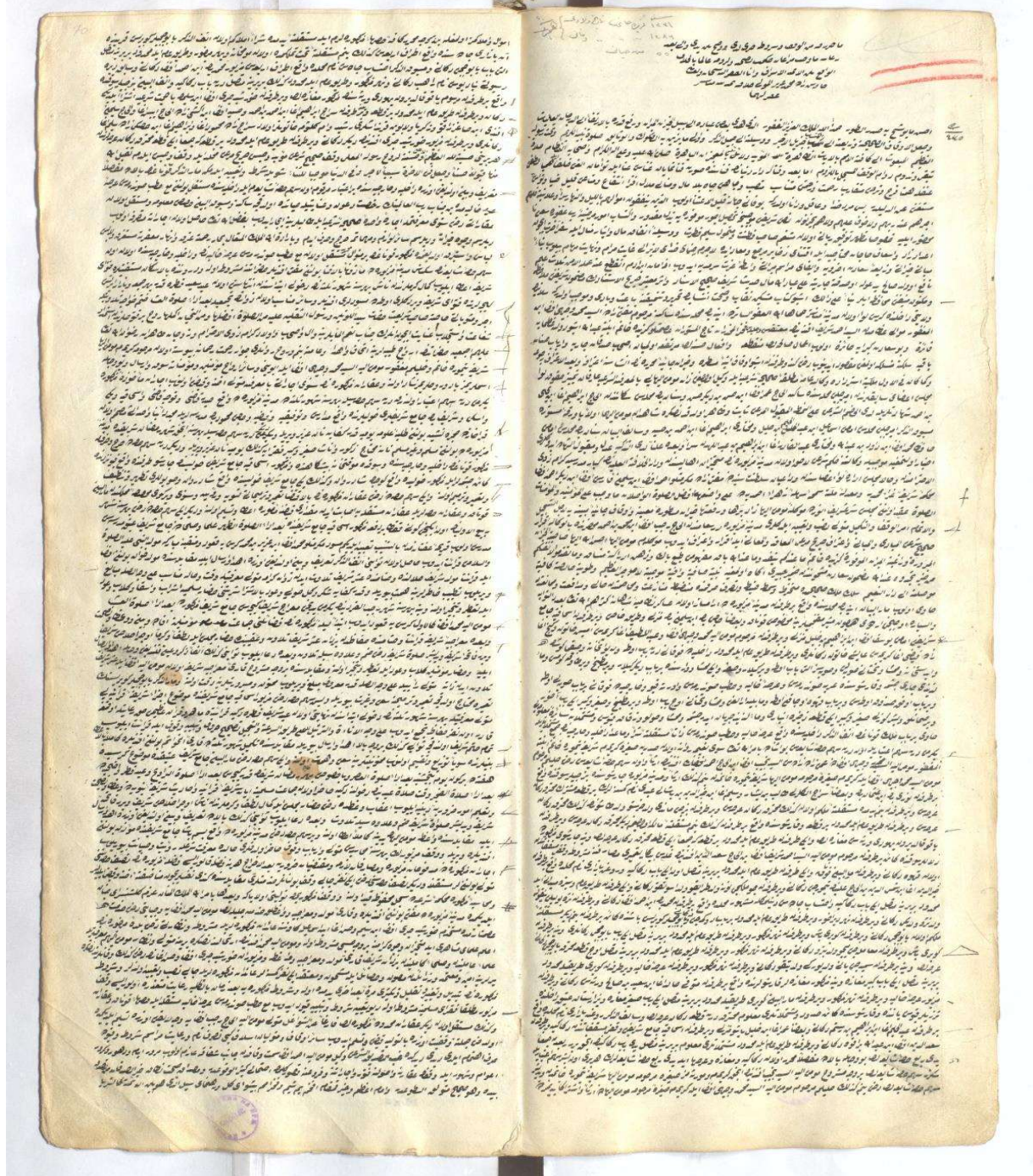
2. Kitaplar, Tezler ve Makaleler

- Ayverdi, Ekrem Hakkı. *Avrupa’da Osmanlı Mimari Eserleri-Yugoslavya*, (I-IV), C. III, 3. Kitap, İstanbul: Bilmen Basımevi, 1981.
- Çetin, Osman. *Sicillere Göre Bursa’da İhtida Hareketleri ve Sosyal Sonuçları: (1472-1909)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994.
- Efendi, Hoca Sadettin. *Tacü’t-Tevârih*, haz. İsmet Parmaksızoğlu, C. I, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.
- Eser, Mithat. *Abbasilerin İlk Döneminde Seyyidler ve Şerifler*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2014.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri. “Seyyid”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: 2009, 37/40-43.
- Omerov, Mumin. *XIX. Asırda Osmanlı Dönemi Makedonya Vakıfları*, Bursa: Emin Yayınları, 2023.
- Omerov Mumin. *Vakfiyelere Göre XV-XVIII. Asırlarda Makedonya’da Vakıflar Ve İşlevleri*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa: İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı, 2016.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.

Ekler

Ek 1: Güzide Hanım Vakfiyesi Manastır Şer'iyye Sicilleri, Defter 135, Sayfa 69.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) *

Ek 2: Güzide Hanım Vakfiyesi Manastır Şer'iyye Sicilleri, Defter 135, Sayfa 70.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BASKANLIĞI (BOA) •

